

اداره کل امور عشایر فارس

سیمای عمومی و عشایری شهرستان ارسنجان

تهیه و تدوین:

اداره آمار و برنامه ریزی

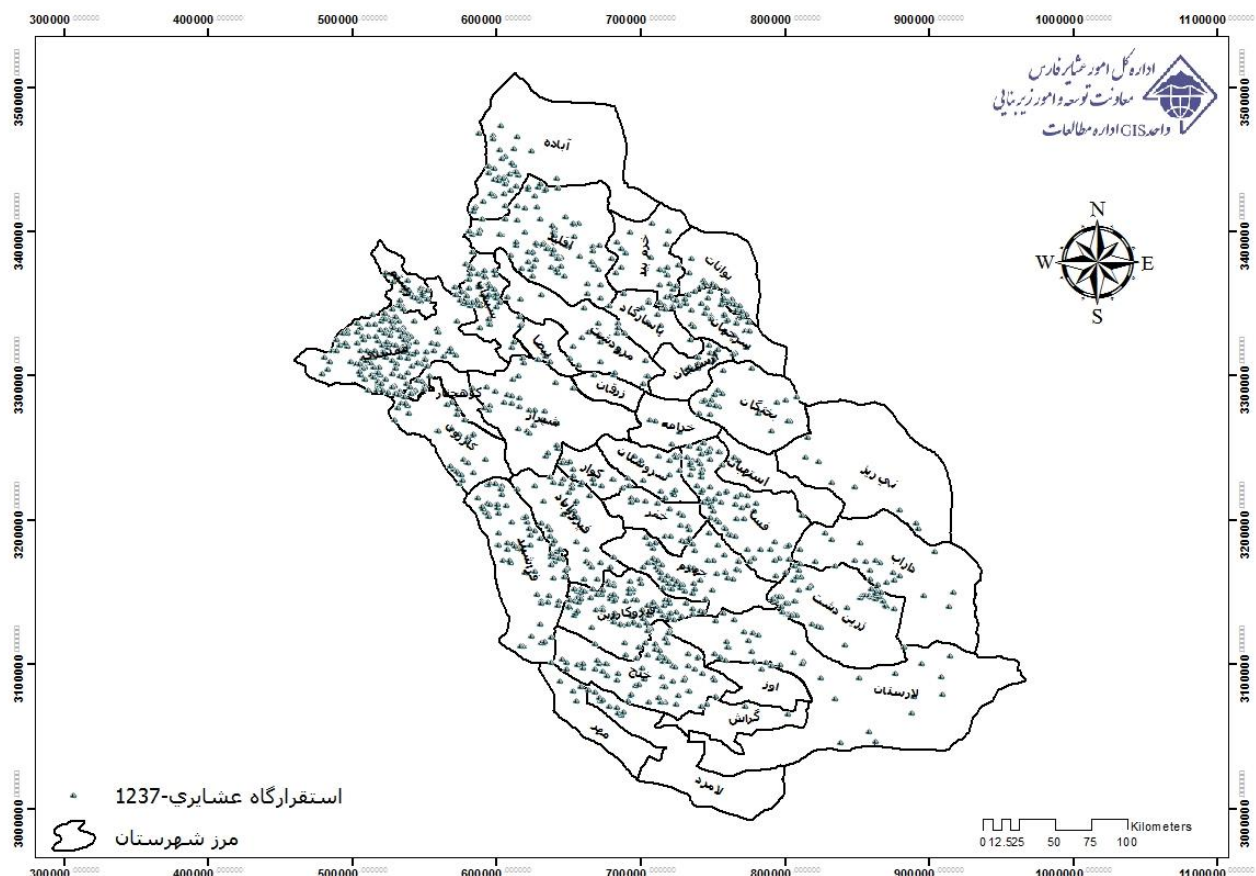
خرداد ۱۴۰۲

«فهرست مطالب»

صفحه	عنوان
۱.....	۱- مقدمه.....
۲.....	۲- سیمای عشایری شهرستان ارسنجان.....
۶.....	۳- نتیجه گیری.....

۱- مقدمه

استان فارس با ارسنجانودن تنوع اقلیمی گرمسیری و سردسیری، موجب سازگاری و شکل‌گیری بزرگترین جامعه عشایری کشور در این استان شده است. بطوریکه از ۸/۵ میلیون هکتار عرصه‌های قابل تعلیف استان، حدود ۵/۷ میلیون هکتار آن (۶۷ درصد) قلمرو زیست عشایر محسوب می‌گردد. عشایر استان با جمعیت قشلاقی ۱۴۷.۸۲۱ نفر و ۲۷.۲۷۹ خانوار (جمعیت بیلاقی ۱۳۲.۲۷۲ نفر و ۲۴.۷۲۰ خانوار)، در قالب سه ایل قشقایی (حدود ۵۰ درصد)، ایل خمسه (حدود ۲۶ درصد)، ایل لر (ممسنی و بویراحمد در حدود ۱۳ درصد) و ۸ طایفه مستقل جشنی و چهارراهی، کوه آتش (جبل نارویه)، کهمره سرخی، کهمره نودان، کهمره جروق، متفرقه محلی ارسنجان و متفرقه محلی فیروزآباد در محدوده این استان به فعالیت دامداری مشغول هستند. جامعه عشایر استان یک جامعه جوان بوده که درصد جمعیت جوان با دامنه سنی ۱۸-۳۵ سال آن، حدود ۴۵ درصد کل جمعیت عشایر استان می‌باشد. از جمعیت ۴.۸۵۱.۲۷۴ نفری استان براساس سرشماری سال ۱۳۹۵، جامعه‌ی عشایر، حدود ۳/۰۴۷ درصد از جمعیت استان را به عنوان جامعه سوم استان و قطب عشایری کشور، بخود اختصاص داده است (مرکز آمار ایران، ۱۳۸۷).

نقشه ۱: پراکنش ۱۲۳۷ استقرارگاه عشایری در محدوده تقسیمات کشوری ۳۶ شهرستان استان فارس (اداره مطالعات اداره

کل امور عشایر استان فارس، ۱۳۹۹)

زندگی عشایری نماد "اقتصاد مقاومتی" و نمونه بارز "تولید کالای ایرانی" است و این جامعه به علت زندگی در حدود ۶۷ درصد عرصه‌های مرتعی استان فارس، حافظان اصلی منابع طبیعی و محیط زیست استان و به نوعی نماد "جامعه سبز" بوده و به علت توانمندی تولیدی آنها، در "امنیت غذایی و معیشت پایدار" ملی و استانی نقش بی بدیلی دارند.

عشایر فارس با حضور در ۱۲۳۷ استقرارگاه عشایری^۱ استان (نقشه ۱) (شامل مناطق عشایری و کانونهای توسعه اسکان)، حافظان امنیت سرزمینی و نقش پدافند غیرعامل ویژه‌ای دارند که می‌بایست در برنامه‌ریزی‌های استانی و ملی، به این جایگاه آنها توجه ویژه گردد.

به منظور ایجاد درک مشترک از عنوان و کلمه عشایر^۲، در آیین‌نامه ساماندهی عشایر، جامعه عشایر با ۳ ویژگی ساخت اجتماعی قبیلله‌ای، اتکای معاش به دامداری و شیوه زندگی شبانی مبتنی بر کوچ، معرفی شده است. براین اساس، عشایر به لحاظ داشتن پروانه چرا یا سامان عرف مرتعی در ییلاق و قشلاق و همراهی اعضای خانواده با سرپرست خانواده، به ۴ تیپ مختلف شامل (۱) عشایر کوچنده، (۲) عشایر نیمه کوچنده، (۳) رمه گردان (شیوه عشایری مختابادی در شمال کشور) و (۴) عشایر اسکان یافته‌ی دارای پروانه چرا به نام فرد (مثل عشایر عرب خوزستان) دسته‌بندی می‌شوند.

۲- سیمای عشایری شهرستان ارسنجان

شهرستان ارسنجان به مساحت ۱۴۳۹ کیلومترمربع در شمال خاوری استان فارس و در امتداد ۵۳ درجه و ۴۳ دقیقه طول شرقی و ۳۰ درجه و ۲ دقیقه عرض شمالی نسبت به خط استوا قرار گرفته است. این شهرستان از غرب به شهرستان‌های مرودشت و پاسارگاد و از شرق به شهرستان‌های شهرستان بختگان و شهرستان سرچهان و شهرستان بوانات و از شمال به شهرستان‌های پاسارگاد و بوانات و از جنوب به شهرستان خرامه محدود است.

بر اساس آخرین تقسیمات کشوری این شهرستان دارای ۱ بخش، ۳ دهستان و ۱ نقطه شهری است. شهرستان ارسنجان از نظر آب و هوایی جزو مناطق معتدل و خشک می‌باشد. جمعیت این شهرستان بر اساس سرشماری نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵ برابر ۲۲۷۲۷ نفر بوده است. شهرستان ارسنجان محل قشلاق و ییلاق بخشی از عشایر از ایل خمسه و طوایف مستقل شامل طایفه عرب و طوایف جشنی و چهارراهی به تعداد ۳۳۲ خانوار می‌باشد. مساحت کل مراتع شهرستان ارسنجان ۶۵۸۰۸ هکتار است که ۵۱۵۰۰ هکتار آن متعلق به عشایر شهرستان است

^۱ یورد عشایری: به هر یک از مکانهای عرفی در هر منطقه عشایری که هر خانوار عشایری در آن موقعیت سکونت می‌یابند. یورد معادل هر یک از ساختمان‌های موجود در یک محله در ساختار روستا یا شهر است.

منطقه عشایری: به بخشی از یک سامان عرفی عشایر گفته می‌شود که گروهی از عشایر، با ویژگی‌های مشترک مثل ساختاری ایلی، مرتع و ... در فصل ییلاق یا قشلاق به صورت موقت در آن سکونت می‌یابند. منطقه عشایری معادل کلمه محله در ساختار روستا یا شهر است.

استقرارگاه عشایری: به مجموع مناطق عشایری و کانونهای توسعه اسکان هدایتی و خودجوش استقرارگاه عشایری گفته می‌شود.

سامان عرفی عشایری: سامان عرفی به محدوده‌ای از اراضی مرتعی اطلاق می‌شود که از گذشته مورد بهره برداری تعداد مشخصی از خانوارهای عشایر قرار گرفته و عرفاً دارای حق بهره‌برداری از آن می‌باشند.

سامانه عشایری: به محدوده‌ای که در برگیرنده چند سامان عرفی باشد گفته می‌شود. گنجایش مطلوب هر سامانه حدود ۵۰ خانوار و حداقل آن در شرایط استثنایی ۲۰ خانوار می‌باشد که این ظرفیت، امکان برنامه‌ریزی سامانه را همانند برنامه‌ریزی در واحد جغرافیایی مثل حوزه آبریز و واحدهای تقسیمات سیاسی مثل روستا مهیا می‌نماید.

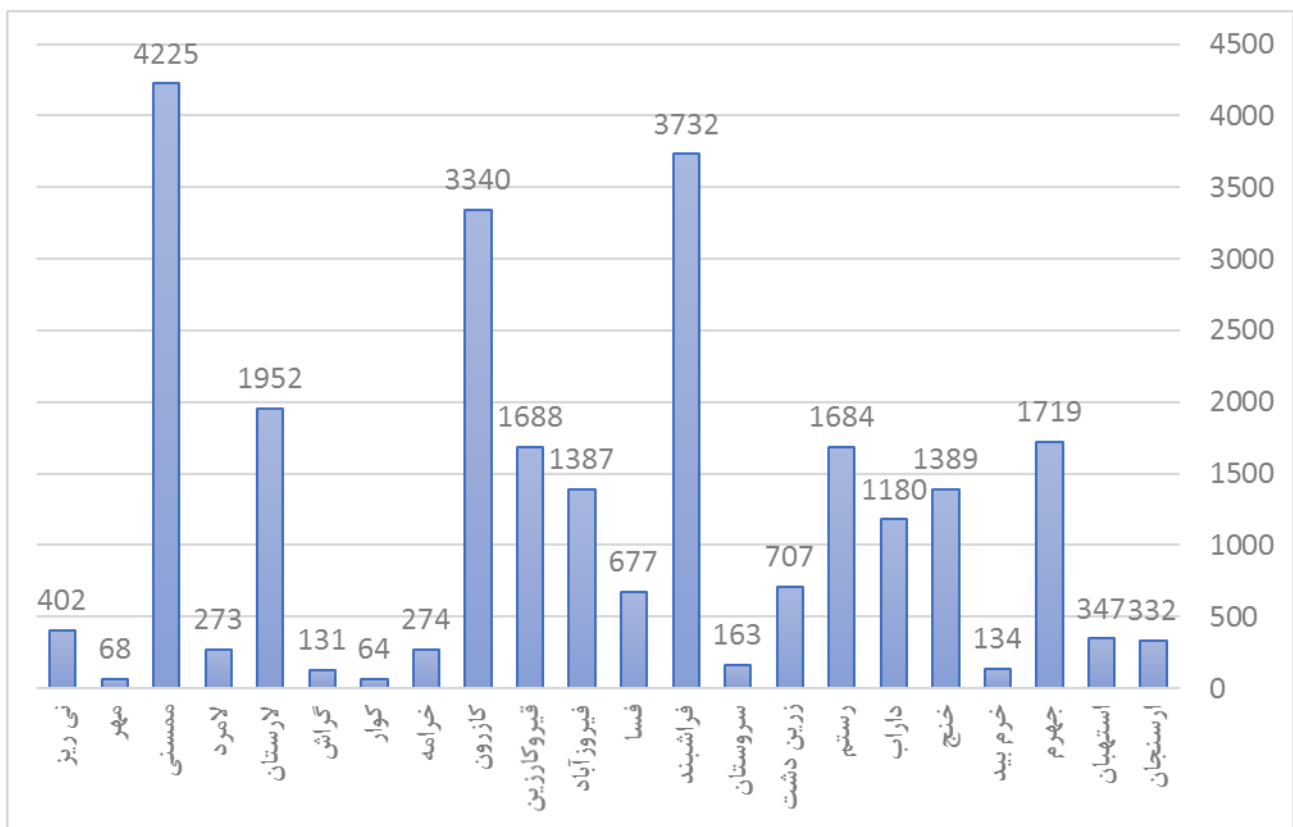
که مورد تعلیف ۳۶۸۴۹ رأس دام سبک می باشد. فقط ۱ کانون توسعه هدایتی در این شهرستان موجود می باشد. تعداد یک شرکت تعاونی و یک باب فروشگاه عشایری در شهرستان در فصل قشلاق و ییلاق وجود دارد. در نقشه ۱، اطلس عشایر شهرستان ارسنجان نشان داده شده است و در این اطلس، ویژگی‌هایی چون پراکنش عشایر در سطح شهرستان، مناطق و کانونهای عشایری، چاه آب، شرکت تعاونی عشایری، سامان‌های عرف مرتعی عشایر، ایله‌راه و اترافگاه عشایری بر مبنای تقسیمات کشوری در سطح دهستان قابل مشاهده است. در جدول ۲، خلاصه سیمای عشایر شهرستان ارسنجان آورده شده است.

سیمای عمومی و عشایری شهرستان ارسنجان

جدول ۱. جمعیت دام عشایری به تفکیک مناطق بیلاقی و قشلاقی شهرستانهای استان فارس

ردیف	شهرستان	دام قشلاقی (راس)	دام بیلاقی (راس)
۱	شیراز	۱۳۱۷۴۸	۵۰۸۰۰۰
۲	اقلید	۱۴۴۳	۴۶۳۹۱۷
۳	سپیدان	۲۵۰۸۴	۲۸۸۸۵۲
۴	بوانات	۵۶۶۱	۲۶۱۲۷۱
۵	فیروزآباد	۱۵۳۹۴۷	۲۳۱۶۱۲
۶	آباده	۰	۲۲۳۸۸۰
۷	مرودشت	۲۳۶۴۱	۱۶۷۷۹۵
۸	ممسنی	۴۶۸۹۴۵	۱۶۴۹۱۰
۹	پاسارگاد	۶۵۴۹	۹۳۱۳۰
۱۰	ارسنجان	۱۴۸۷۳	۹۱۹۷۶
۱۱	فسا	۷۵۱۴۲	۴۹۵۰۸
۱۲	زرین دشت	۷۸۴۷۲	۴۳۹۶۸
۱۳	داراب	۱۳۰۹۷۲	۳۷۰۴۴
۱۴	جهرم	۱۹۰۷۹۷	۳۴۰۴۴
۱۵	کازرون	۳۷۰۷۱۶	۳۳۳۵۱
۱۶	لارستان	۲۳۱۱۹۸	۳۲۵۴۳
۱۷	سروستان	۱۸۰۹۲	۲۵۸۵۰
۱۸	رستم	۱۸۶۹۱۲	۲۲۰۴۲
۱۹	ارسنجان	۳۶۸۵۰	۲۱۱۱۹
۲۰	خرامه	۳۰۴۱۲	۱۹۸۴۹
۲۱	لامرد	۳۰۳۰۱	۱۱۸۸۶
۲۲	قیروکارزین	۱۸۷۳۵۶	۶۸۰۹
۲۳	کوار	۷۱۰۴	۶۸۰۹
۲۴	نی ریز	۴۴۶۱۹	۶۲۳۲
۲۵	فراشبند	۴۱۴۲۲۵	۵۷۷۰
۲۶	خنج	۱۵۴۱۶۹	۵۷۷
۲۷	استهبان	۳۸۵۱۵	۰
۲۸	گراش	۱۴۵۴۰	۰
۲۹	مهر	۷۵۴۸	۰
	جمع	۳۰۷۹۸۲۸	۲۸۵۲۷۴۲

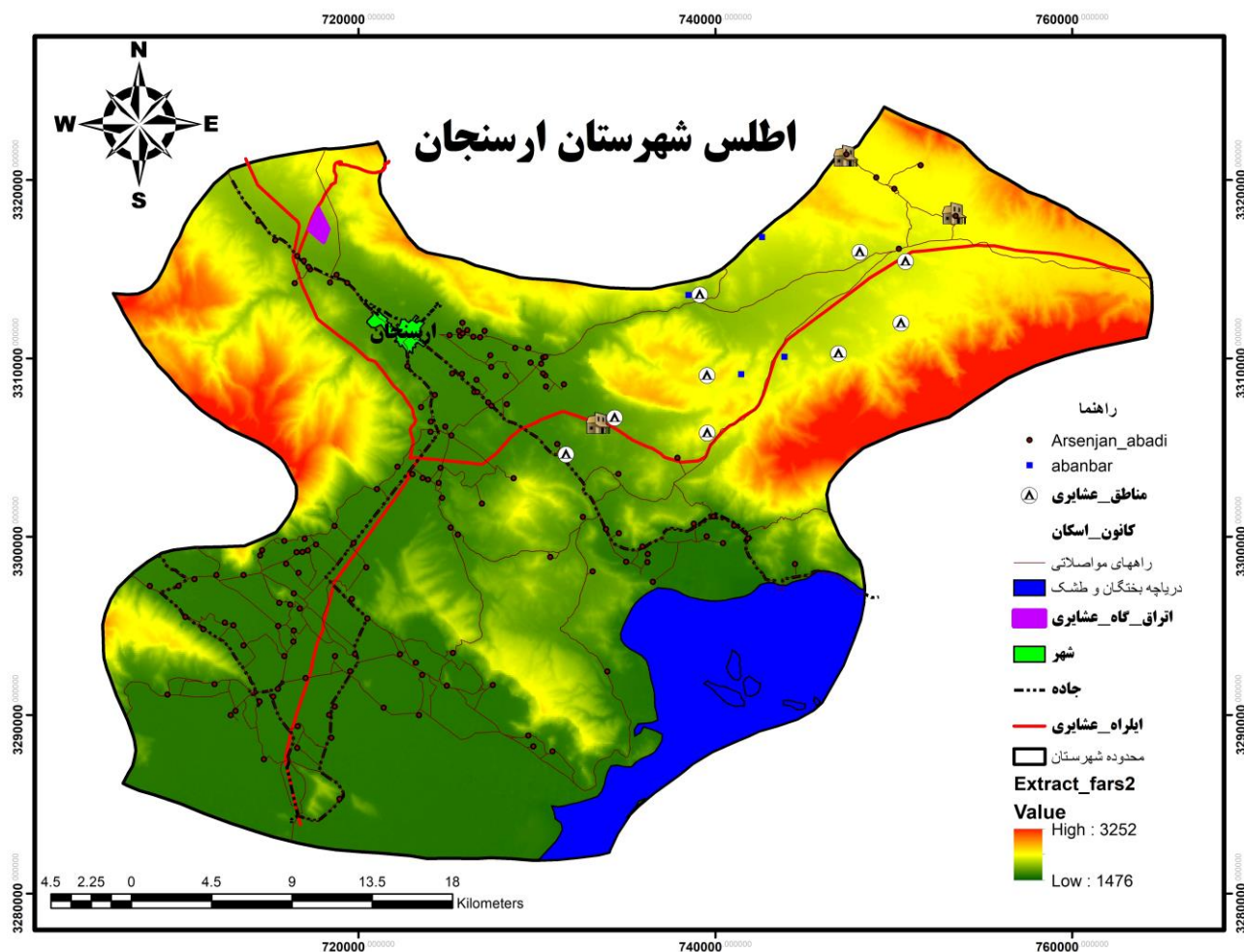
سیمای عمومی و عشایری شهرستان ارسنجان

نمودار ۱: فراوانی جمعیت شهرستانهای ییلاقی و قشلاقی بر حسب خانوار

جدول ۲. سیمای عشایر شهرستان ارسنجان

ردیف	مشخصات جامعه عشایری	میزان/تعداد
۱	ایلات	خمسه-طوایف مستقل
۲	طوایف	عرب-جشنی-چهار راهی
۳	خانوار کوچنده	۳۳۲
۴	جمعیت (نفر)	۱۶۰۵
۵	وسعت مراتع (هکتار)	۵۱۵۰۰
۶	تعداد دام (رأس)	۲۱۱۱۸
۷	تعداد کانون های توسعه هدایتی	۱
۸	تعداد کانون های توسعه حمایتی	۰
۹	خانوار اسکان یافته	۲۰
۱۰	تعداد شرکت های تعاونی عشایری	۲
۱۱	تعداد فروشگاه های عشایری	۳
۱۲	تعداد کامیون های تانکر آبرسانی سیار	۱
۱۳	تعداد تانکر ذخیره آب توزیع شده	۱۵۰
۱۴	تعداد اعضاء شورای اسلامی عشایری	۴

نقشه ۲: اطلس عشایر شهرستان ارسنجان

۳- نتیجه گیری

ویژگی بارزی که جامعه عشایر را از دو جامعه روستایی و شهری متمایز می کند، همانا ویژگی حرکت است. به عبارت دیگر، در برابر دو جامعه ایستا و ساکن شهری و روستایی، جامعه عشایری یک جامعه متحرک است و حداقل به دو مکان بیلاق و قشلاق تعلق دارد. با پذیرش این ویژگی، موضوع و اهمیت میزان برخورداری عشایر از خدمات زیربنایی مطرح خواهد شد. همانطور که در اطلس مشاهده می شود، عمده مناطق عشایری از شعاع خدمتی مراکز بهداشت و درمان که در قانون مقدار ۵ کیلومتر تعریف شده است، خارج می باشند. میزان "دسترسی آنها به آب بهداشتی و سالم" کمتر از مناطق روستایی است. ضمن آنکه آبرسانی سیار یک اقدام مدیریت بحران است که به عنوان وظیفه عمومی و روزمره امور عشایر تبدیل شده است.

نکته قابل توجه این است که مشکل عشایر در کوچ یا اسکان نبوده و توسعه نیافتگی مناطق عشایری نیز به خاطر شیوه زیست این جامعه نمی باشد. علت را باید در (۱) توزیع نابرابر منابع و (۲) نبود فرصت برای خانوارهای عشایری جستجو کرد. بنابراین، آنچه که به عنوان کلیت موضوع باید به آن اشاره کرد آن (۱) متناسب شدن خدمات دستگاه های اجرایی با شرایط و ویژگی جامعه عشایر (ویژگی متحرک و پرتابل بودن) مثل آموزش و پرورش عشایر، (۲) اصلاح رویکرد آنها از تقاضامحوری به عرضه محوری و (۳) تغییر ماهیت اقدام مدیران و کارشناسان از حالت نشسته به حالت ایستاده است.

در مجموع، با توجه به جایگاه و اهمیتی که شهرستان ارسنجان به لحاظ تعداد دام عشایری و نقش این شهرستان در اقتصاد تولیدی^۱ استان و نگهداشت جمعیت و اشتغالزایی عشایری و پیشگیری از مهاجرت^۲ این افراد به جامعه روستایی و شهری و بویژه حاشیه‌نشینی در مجاورت شهرهای بزرگ چون ارسنجان، داراب، فسا، بوانات و شیراز دارد و توجه به شاخص بر خوداری عشایر از خدمات زیربنایی و تاسیسات ایجاد شده نشان می‌دهد، جهت ارتقا شاخص‌های بر خوداری در جامعه عشایر وفق ماده ۲۷ قانون برنامه ششم توسعه کشور، نیاز به تمرکز بیشتر خدمات دستگاه‌های اجرایی به جامعه عشایر دارد.

از این رو، اولین گام در جهت این مهم، وجود فضای فیزیکی اداری به عنوان پایگاهی جهت هویت‌بخشی به جامعه عشایر شهرستان و مرجعی جهت مراجعه افراد و تامین نیروی انسانی جهت نمایندگی امور عشایر این شهرستان به عنوان دبیر "آیین‌نامه ساماندهی عشایر" و مسئول پیگیری نیازها و خواسته‌های جامعه و مناطق عشایری در دستگاه‌های اجرایی شهرستان است.

¹ Production Economic

² Immigration